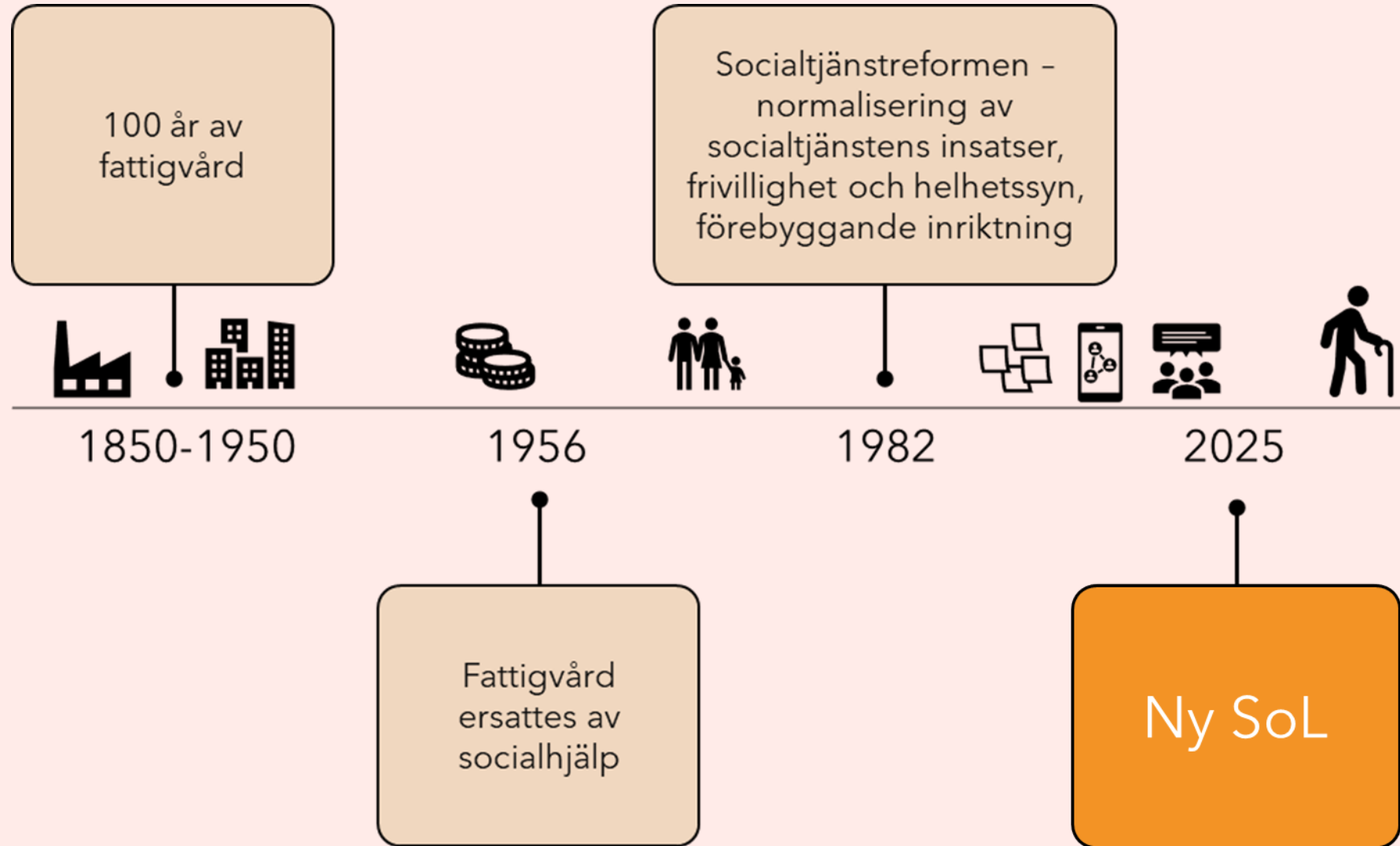

Så påverkas äldre och äldreomsorgen av ny socialtjänstlag

15 oktober 2025

Sanna Juhlin, handläggare, SKR

Varför behövs en ny SoL?

- Möjliggöra nya arbetssätt
- Nya målgrupper – andra behov
- Kompetensutmaningen – fler äldre samtidigt som personer i arbetsför ålder inte ökar i samma takt
- Digitaliseringen – nya beteenden och möjligheter

**Möta nya
utmaningar och
ta till vara nya
möjligheter**

Innehåll oförändrat i sak för äldreomsorgen

Socialtjänstens mål och andra grundläggande bestämmelser:

- Verksamheten ska bygga på **respekt för enskildas självbestämmanderätt och integritet** (2 kap. 1 §)
- Socialtjänsten ska inriktas på att **utveckla enskildas och grupperns egna resurser** och samtidigt beakta den enskildes ansvar för sin och andras sociala situation (2 kap. 2 §)
- Socialtjänsten ska inriktas på att enskilda får leva ett **värdigt liv och känna välbefinnande** (2 kap. 3 §) = äldreomsorgens värdegrund är numera ett mål för hela socialtjänsten
- Verksamhet inom socialtjänsten ska vara av **god kvalitet** (5 kap. 1 §)
- Socialnämnden ska systematiskt och fortlöpande **utveckla och säkra kvaliteten i verksamheten** (5 kap. 2 §)

Innehåll oförändrat i sak för äldreomsorgen

Planering, förebyggande arbete och samverkan:

- Socialnämnden ska vara **väl insatt i levnadsförhållandena** i kommunen, **informera om socialtjänsten** i kommunen och genom **uppsökande verksamhet** och på annat sätt bidra till att skapa förutsättningar för goda levnadsförhållanden. Socialnämnden ska i den uppsökande verksamheten upplysa om socialtjänsten och vilka insatser den kan erbjuda. (6 kap. 1-3 §§)
- Socialnämnden ska **medverka i samhällsplaneringen**, samverka med olika aktörer och främja goda miljöer i kommunen (6 kap. 4 §)
- Socialnämnden ska ta **initiativ till och bevaka att åtgärder vidtas** för att skapa en god samhällsmiljö och goda förhållanden för [...] äldre (6 kap. 5 §)
- Kommunen ska **planera sina insatser** för enskilda. Om det inte är obehövt ska kommunen samverka med andra samhällsorgan och organisationer (7 kap. 1 §) = ansvaret för långsiktig planering gäller nu för hela socialtjänsten.

Innehåll oförändrat i sak för äldreomsorgen

Boende och delaktighet:

- Socialnämnden **bör underlätta för enskilda att bo hemma och att ha kontakt med andra**, genom hemtjänst, dagverksamheter eller andra liknande insatser (8 kap. 1 §) = gäller nu för hela socialtjänsten.
- Socialnämnden ska arbeta för att äldre personer får möjlighet att leva och bo **självständigt** under **trygga förhållanden** och ha en **aktiv och meningsfull tillvaro** i gemenskap med andra (8 kap. 2 §)
- Socialnämnden ska arbeta för att äldre personer får goda bostäder. Nämnden ska därutöver ge äldre som behöver det **insatser i hemmet** och tillgång till **andra lättåtkomliga tjänster** (8 kap. 3 §)
- Kommunen ska **inrätta särskilda boenden** för äldre personer som behöver omvårdnad och särskilt stöd (8 kap. 4 § 1 st.)
- Kommunen har en befogenhet att **inrätta särskilda boendeformer** för äldre personer som främst behöver insatser i boendet och andra lättåtkomliga tjänster och som därutöver har behov av att bryta oönskad isolering (8 kap. 4 § 2 st.) = biståndsbedömt trygghetsboende.
- Skrivelser om **minoritetsspråk** och **kulturell identitet** (8 kap. 5-9 §§)

Innehåll oförändrat i sak för äldreomsorgen

Insatser till enskilda:

- Socialnämnden ansvarar för att erbjuda insatser i form av rådgivning, omsorg, vård, stöd och annan hjälp till enskilda som behöver det (10 kap. 1 §)
- Insatser ska utformas och genomföras **tillsammans med den enskilde** och vid behov i samverkan med andra samhällsorgan och enskilda organisationer (10 kap. 3 §)
- När en insats utförs i boendet ska den **enskilde så långt det är möjligt kunna välja när och hur insatsen ges** (10 kap. 4 §) = gäller nu för hela socialtjänsten.
- Insatser ska utformas så att de **stärker den enskildes möjligheter att leva ett självständigt liv** (10 kap. 5 §) = gäller nu för hela socialtjänsten.
- Möjlighet att använda **digital teknik** (10 kap. 6 §)
- **Fast omsorgskontakt** (10 kap. 7 §)
- **Samordnad individuell plan** (10 kap. 8-9 §§)

Innehåll oförändrat i sak för äldreomsorgen

Insatser till enskilda:

- En enskild som **inte själv kan tillgodose sina personliga behov** och inte heller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt att **få insatser** av socialnämnden för dessa behov. Den enskilde ska tillförsäkras **skäliga levnadsförhållanden** genom insatserna (11 kap. 1 §) = motsvarar tidigare 4 kap. 1 § SoL. Observera att insatser ersätter begreppet bistånd.
- Äldre par har rätt att fortsätta **bo tillsammans** (11 kap. 3 §)
- Socialnämnden ska **erbjuda stöd** till **den som vårdar en närstående som är äldre** eller långvarigt sjuk och till den som stöder en närstående med funktionsnedsättning (13 kap. 9 §)
- Äldreomsorgens insatser **kontaktperson, särskilt boende, biståndsbedömt trygghetsboende och korttidsboende får inte tillhandahållas utan individuell behovsprövning** (11 kap. 5 §)

Innehåll oförändrat i sak för äldreomsorgen

Handläggning och hantering av uppgifter:

- **Handläggning** och **dokumentation** av insatser vid individuell behovsprövning (14 kap.)
- **Allmänna gallringsregler** (16 kap.)

Behörighet, tillstånd, missförhållanden och tillsyn:

- **Lex Sarah** (27 kap.) - OBS - förtydligande om krav på rutiner

Innehåll oförändrat i sak för äldreomsorgen

Ansvarsfördelning, organisation och bemyndiganden:

- Ansvarsfördelning mellan **bosättnings- och vistelsekommun** (29 kap. 1-6 §§)
- Äldre personers rätt att ansöka om insatser i annan kommun inför flytt (29 kap. 7-8 §§)

Avgifter, återkrav, bristande verkställighet och överklagande

- **Avgifter** (32 kap.)
- **Rapportering av ej verkställda beslut** och **särskild avgift vid ej verkställda beslut** (34 kap.)
- **Överklagande** (35 kap.)

Framtidens socialtjänst – förflyttningar

Akut

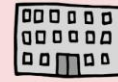
Förebyggande

Så har vi alltid gjort

Kunskapsbaserad

Organisationens funktion

Invånarens perspektiv

Stuprör

Samarbete

Sluten, krånglig

Lätt tillgänglig

Omotiverade skillnader

Jämlik, jämställd

Administrativa sysslor

Socialt arbete

Analoga arbetssätt

Digitala lösningar

Utröda allt

Insatser utan behovsprövning

Vuxnas perspektiv

Barnets bästa

Insatsstyrd

Behovsstyrd

Lägga på mer

Väga ta bort

Snäva, korta perspektiv

Planering, helhetssyn

Misstro, rädsla

Tillit

Passiva mottagare

Samskapande

Göra samma bättre

Tänka helt nytt

Nytt innehåll

Socialtjänstens mål och andra grundläggande bestämmelser:

- Socialtjänsten ska främja enskildas **jämställda levnadsvillkor** (2 kap. 1 §)
- Socialtjänsten ska arbeta **förebyggande** och vara **lätt tillgänglig** (2 kap. 4 §)
- Verksamheten ska bedrivas i enlighet med **vetenskap** och **beprövad erfarenhet** (5 kap. 1 §)
- Socialnämnden ska systematiskt och fortlöpande **följa upp**, utveckla och säkra **kvaliteten i verksamheten** (5 kap. 2 §)

Socialtjänsten ska främja enskildas jämställda levnadsvillkor (2 kap. 1 §)

”Socialtjänsten ska ha ett jämställdhetsperspektiv som syftar till att kvinnor och män har samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter.”

”Bedömningen av vad som behövs för att socialtjänsten ska kunna arbeta för jämlika och jämställda levnadsvillkor bör [...] avgöras på lokal nivå, där det kan anpassas efter lokala behov och förutsättningar.”

I propositionen lyfts olika förslag. Socialtjänsten kan bland annat:

- säkerställa att alla, oavsett kön, bemöts utifrån sina individuella förutsättningar
- säkerställa att verksamhetens praktiska utformning inte bidrar till att upprätthålla omotiverade skillnader mellan kvinnor och män.

Se prop. sid. 197ff.

Socialtjänsten ska arbeta förebyggande (2 kap. 4 §)

"Syftet med förebyggande arbete är att förhindra eller motverka att ett problem eller behov uppstår, men även att förhindra eller motverka att redan uppkomna problem eller behov upprepas, förvärras eller blir mer omfattande.."

Akut

Förebyggande

Sena ingripanden

Tidiga lösningar

I propositionen lyfts olika exempel på hur det förebyggande arbetet kan komma till uttryck, bland annat genom:

- långsiktiga och samordnade åtgärder på olika nivåer samt en långsiktig planering
- att verksamheten identifierar risker och att åtgärdar dessa
- att socialtjänsten bidrar med kunskap till andra berörda verksamheter
- samlokalisering
- tydlig lättillgänglig information
- hjälpmedel och digital teknik
- stöd till hälsofrämjande aktivitet och rehabiliterande insatser, inkl. fysisk aktivitet och fallförebyggande arbete
- insatser för att motverka sociala problem (ofrivillig ensamhet, våld i nära relation, skadligt bruk av alkohol, hemlöshet etc.).

Se prop. sid. 204 ff.

Socialtjänsten ska vara lätt tillgänglig (2 kap. 4 §)

”Bestämmelsen anger en övergripande inriktning för hur socialtjänsten ska planeras och utformas när det gäller den enskildes möjligheter att enkelt ta och ha kontakt med verksamheten.”

”Socialtjänsten behöver vara flexibel i sina arbetssätt för att vara lätt tillgänglig för så många medborgare som möjligt.”

I propositionen lyfts olika exempel på hur socialtjänsten kan vara lätt tillgänglig, bland annat:

- enkla kontaktvägar - det ska vara enkelt för enskilda att ta kontakt med socialtjänsten
- samlokalisering
- tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning
- socialjour
- insatser utan individuell behovsprövning
- uppsökande arbete
- E-tjänster och webbaserad information.

Se prop. sid. 215 ff.

Verksamheten ska bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet (5 kap. 1 §)

”Att verksamheten ska bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet innebär att verksamheten ska vara förenlig med tillgänglig vetenskap och beprövad erfarenhet.”

I propositionen definieras begreppen ytterligare:

- Med vetenskap avses vetenskaplig kunskap som tagits fram med olika forskningsmetoder.
- Med beprövad erfarenhet avses kunskap som vuxit fram i verksamheten genom att kunskaper från profession och brukare har synliggjorts, värderats och systematiserats genom uppföljning, dokumentation, kritisk granskning och spridning. Beprövad erfarenhet förutsätter att verksamheterna arbetar med systematisk uppföljning.

Se prop. sid. 247 ff.

Känsla och kultur

Vetenskap,
beprövad erfarenhet

Så har vi alltid gjort

Kunskapsbaserad

Socialnämnden ska systematiskt och fortlöpande följa upp, utveckla och säkra kvaliteten i verksamheten (5 kap. 2 §)

"I syfte att tydliggöra vikten av uppföljning och skapa bättre förutsättningar för god kvalitet inom socialtjänsten, anser regeringen att bestämmelsen om att kvaliteten i verksamheten systematiskt och fortlöpande ska utvecklas och säkras bör kompletteras med att kvaliteten även fortlöpande ska följas upp. Det markerar vikten av att uppföljning görs."

Inte veta

Följa upp

I propositionen lyfts inga exempel på hur uppföljningen kan bedrivas. Regeringen hänvisar istället till Socialstyrelsens stödmaterial, verktyg och webbutbildningar för att stödja socialtjänstens arbete med systematisk uppföljning.

"Sådant stödmaterial kan bidra med klargörande resonemang om vad som bör följas upp i olika verksamheter."

Se prop. sid. 252 ff.

Nytt innehåll

Insatser till enskilda:

- Socialnämnden får tillhandahålla **insatser** för att tillgodose personliga behov **utan individuell behovsprövning** (11 kap. 5 §)
 - Undantag: exempel kontaktperson och olika boendeinsatser som särskilt boende och korttidsboende (11 kap. 5 §)
- Den som **genomför insatser** som har beslutats enligt 5 § **ska informera enskilda** som vänder sig till verksamheten om möjligheten att ansöka om insatser enligt 1 §. Informationen ska lämnas på lämpligt sätt och i lämplig utsträckning (11 kap. 6 §)

Socialnämnden får tillhandahålla insatser för att tillgodose personliga behov utan individuell behovsprövning (11 kap. 5 §)

"Socialtjänsten behöver kunna erbjuda insatser på fler sätt än i dag och att den nya socialtjänstlagen därmed bör innehålla en bestämmelse som ger socialnämnden en befogenhet att tillhandahålla insatser för att tillgodose personliga behov utan individuell behovsprövning."

"Möjligheten för enskilda att söka sig direkt till en insats skulle kunna stärka enskildas självbestämmande och även främja att enskilda som kan uppleva att det är krångligt och byråkratiskt att ta del av en insats i det nuvarande systemet söker sig till socialtjänsten."

"Det kan finnas anledning att anpassa verksamheten efter lokala förutsättningar och behoven hos enskilda i den egna kommunen."

Utreda allt

Insatser utan
behovsprövning

Administrativa
sysslor

Socialt arbete

Av propositionen följer att:

- Regeringens förslag innebär att socialnämnden får erbjuda insatser utan individuell behovsprövning, men att nämnden inte är skyldig att erbjuda insatser på det sättet. Varje enskild socialnämnd får ta ställning till om och hur bestämmelsen ska tillämpas i den egna kommunen.
- Socialnämnden får ställa upp villkor för att ta del av en insats (t.ex. kön, ålder, viss diagnos, geografiskt område, viss situation eller problem). Villkoren får inte medföra att kommuninvånarna behandlas olika, om det inte finns sakliga skäl som motiverar det..
- Förslaget förutsätter inte att insatserna utformas på något särskilt sätt. De kan t.ex. vara allmänt utformade och öppna för alla eller individuellt inriktade och anpassade efter den enskildes behov.
- Ingen myndighetsutövning får ske hos utföraren.

Se prop. sid. 322 ff.

Nytt innehåll

Handläggning och hantering av uppgifter:

- Även **insatser utan individuell behovsprövning ska dokumenteras** (14 kap. 3 §)

Undantag 1: Skyldigheten att dokumentera gäller inte uppgifter om enskildas personliga förhållanden vid rådgivning (14 kap. 4 §)

Undantag 2: Socialnämnden får, om det finns särskilda skäl, besluta att uppgifter som kan röja den enskildes identitet inte ska dokumenteras vid genomförande av en insats utan individuell behovsprövning enligt 11 kap. 5 § (14 kap. 5 §)

- Möjlighet att ändra **vissa gynnande beslut** (14 kap. 9 §)
- Privata utförarens skyldighet att på begäran **lämna uppgifter** till den socialnämnd som ansvarar för insatsen (15 kap. 9 §)

Handläggning av ärenden som rör enskilda samt genomförande av insatser ska dokumenteras, om annat inte följer av 4 eller 5 §. Beslut och åtgärder i ärendet ska dokumenteras. Även faktiska omständigheter och händelser av betydelse ska dokumenteras (14 kap. 3 §).

"Dokumentationsplikt ska vara huvudregeln för alla insatser oavsett hur de tillhandahålls."

Riksdagens beslut: Dokumentationsskyldigheten utvidgas till att gälla även vid genomförande av insatser som inte föregåtts av ett beslut.

Se prop. sid. 383 ff.

Skyldigheten att dokumentera gäller inte uppgifter om enskildas personliga förhållanden vid rådgivning (14 kap. 4 §)

”Eftersom regeringens förslag om dokumentationsplikt är mer omfattande än i dag bör undantaget från dokumentation vid rådgivning regleras i den nya socialtjänstlagen. De skäl som motiverar undantag från dokumentationsplikten vid rådgivning hänför sig till uppgifter om enskildas personliga förhållanden varför regeringen bedömer att det är dokumentation av sådana uppgifter som bör undantas i lagen. Detta gäller oavsett om rådgivningen ges efter behovsprövning eller utan behovsprövning.”

Undantag 1. Av propositionen följer att:

- Undantaget omfattar den enskildes personliga förhållanden vid rådgivning. Verksamhet ska i övrigt dokumenteras för att möjliggöra uppföljning av insatsens effekter.
- Information är tätt sammankopplat med rådgivning. Information kan även lämnas inom ramen för den serviceskyldighet som regleras i 6 § FL. Detta är inte att betrakta som en insats enligt SoL och kravet på dokumentation gäller därför inte information som lämnas inom ramen för serviceskyldigheten.

Se prop. sid. 386 ff.

Socialnämnden får, om det finns särskilda skäl, besluta att uppgifter som kan röja den enskildes identitet inte ska dokumenteras vid genomförande av en insats utan individuell behovsprövning enligt 11 kap. 5 § (14 kap. 5 §)

”Är dokumentation av den enskildes identitet [...] avgörande för att insatsen ska bli ändamålsenlig är den insatsen sannolikt inte lämplig att tillhandahålla utan dokumentation. Det skulle exempelvis kunna vara fallet vid återkommande samtal där dokumentation från tidigare samtal är nödvändig i kommande samtal och det inte är tillräckligt att föra dem oidentifierade. Här måste vikten av att enskilda får vara anonyma vägas mot insatsens syfte och genomförbarhet.”

Undantag 2. Av propositionen följer att:

- Socialnämnden ska besluta vilka insatser som ska undantas från dokumentationsplikten. Beslutet ska avse alla som deltar i insatsen, inte i förhållande till en enskild individ.
- Undantaget gäller enbart uppgifter som kan röja den enskildes identitet (t.ex. namn, personnummer, adress, eller andra uppgifter som kan härledas till en viss person).
- Andra uppgifter som krävs för att följa upp och kontrollera verksamheten får inte undantas och ska således dokumenteras.
- Inför ett beslut om att undanta insats ska socialnämnden göra en risk- och konsekvensanalys.
- Insatser som inte får tillhandahållas utan individuell behovsprövning kan inte undantas från dokumentationsplikten.

Se prop. sid. 386 ff.

Socialnämnden får ändra ett beslut om en insats som gäller tills vidare till den enskildes nackdel om förhållandena för den enskilde har förändrats väsentligt (14 kap. 9 §)

”Syftet är enligt regeringen att kodifiera det som tidigare gällt enligt praxis i fråga om möjligheten att ändra ett beslut till den enskildes nackdel när förhållandena väsentligt förändrats. I fråga om beslut som tidsbegränsats eller avser ett bestämt tillfälle anser regeringen [...] att den enskildes intresse av att kunna förlita sig på socialnämndens beslut talar emot att dessa beslut ska kunna omprövas i andra fall än vad som följer av 37 § FL.”

Av propositionen följer att:

- Förslag på lag innebär en att delar av den rättspraxis som gällde innan 2017 års förvaltningslag, på nytt möjliggörs.
- Inget förbehåll krävs – har den enskildes förhållanden väsentligt förändras, får tillsvidarebeslut ändras till den enskildes nackdel.

Se prop. sid. 394 ff.

Om en kommun har överlämnat åt en annan kommun [...] eller åt någon som yrkesmässigt bedriver enskild verksamhet att utföra insatser enligt denna lag, ska utföraren på begäran lämna uppgifter till den socialnämnd som ansvarar för insatsen [...] Uppgifter som ska lämnas är sådana som socialnämnden behöver för kvalitetssäkring, administration, uppföljning eller utvärdering (15 kap. 9 §)

”För att socialnämnden ska kunna fullgöra sitt uppdrag på bästa sätt behöver socialnämnden få information och återkoppling från dem som har fått i uppdrag att utföra delar av socialnämndens uppdrag oavsett om det sker i kommunens egen regi eller av någon annan på uppdrag.”

Inte veta

Följa upp

Av propositionen följer bland annat att:

- Det finns utifrån rådande lagstiftning en osäkerhet hos både utförare och ansvarig socialnämnd om vilka uppgifter som får inhämtas från privata utförare.
- Socialnämnden har som huvudman ett ansvar för att följa upp och kvalitetssäkra den socialtjänstverksamhet som bedrivs. Uppföljning är också en nödvändig förutsättning för att få underlag till kunskaps- och verksamhetsutveckling och för att kunna kontrollera att de insatser som socialnämnden finansierar också levereras.
- Se prop. sid. 408 ff.

Tagits bort

- Förenklat beslutsfattande om hemtjänst för äldre (tidigare 4 kap. 2a §)

Frågor?